

І говориться там без утоми,
І за многі літа тих нарад
Резолюцій написано томи,
Непорушних догод цілий ряд.

А тим часом підступні та ниці
Укладаються пляни в ночі
І шалено працюють збройниці,
І полискують грізно мечі.

Буде дика різня! Ба, не буде.
Тільки сопух їдкий упаде
І загинуть і мухи, і люде,
І било, і зело-молоде!

Був Христос, правди Сонце і Світло,
І багато світил з-між людей, —
Та навкір тому звірство розквітло,
Повне диких засад та ідей.

Славчик Олена.

Останній удар.

Настя сиділа непорушно при вікні. Оперлася рукою на скриню. На її зівялім блідім, аж жовтім лиці розпростерлася туга. Чорними тіннями задуми лягала на чолі... устах... то втомую визирала з глибоких синіх очей... Сум тонкими нитками омотував цілу істоту... мозок... нерви... душу. Малював вірно картини її життя. Вони ще тепер проїмали дрожжю... сковували в жилах кров..

Настя тямить добре... це пройшло наче кошмар лячного — по мервецьки страшного сну! — Скамеңило глибоко в серці з болю... і до нині давить тягарем розпуки.

Вони багаті на все село. В них тільки два сини. Старший Томко впертий якийсь удався... захотів ходити до шкіл і поставив на своїм. Він учився в місті, а потім ще намовив за собою Стефана Зарічного. Не було більших друзів від них — чи на святах — чи на вакаціях — один без одного жити не міг. А як прийшла Україна, то одного дня разом пішли.

Широко отворені очі дивилися перед себе... в зіницях біль тінювався розпукою!..

І що наблагалася — щоби не йшов — що сліз не виляла, нічого не допомгло. Скаже, бувало, остро одно слово „мамо“ — й вона замовкне. Не мала сил стримати його...

Поморщене лице орав біль бороздами...
стягав бліді аж сині уста...

віяв холодом із погаслих очей!

Вона тямить... в лісі, що там на горі, стояли наші! — між ними її син! — А тут у долі противник окопався ровами. Село було в руках ворогів. Як вона їх ненавиділа, перший раз у житті — ненавиділа! На їх вид знімала її лють...

В її очах спалахкотіла іскра втаєного гніву...

Люди крилися перед кулями — де тільки могли! — Лише вона сиділа знеможена й дивилася на ліс... Там її син... армати ревіли дико... протяжно... важким ударом спадали на землю... немилосерно ранили її: розкидали далеко... а з нею части людського тіла...

Свистіли кулі... глушили зойки... недомовлені слова... дзигчали настирливо... болючо... сяли смерть. Сам люципер справляв бенкет. Скоростріли заходилися їдким реготом... шаліли тонами пекольної музики...

то німіли перед маєстамом смерти.

Все то було надмірно жорстоке... нечуване... понад людські сили!

Не могла вже спинити думок. Вони креслили чертки... чертки... поволікали темрявою... і в свідомості повстав образ.

Майже божевільними очима гляділа в одну точку. — Виділа тільки це — що жило на дні душі...

в глибинах свідомости...

й окипіло кровю!..

Петрусь її менший синочок із синими... мов блакит очима... з кучерявою голівкою — вбіг блідий... задиханий до хати... За ним ішов старий, а журба тяглася чорною стрічкою... і дихала чорним горем. Він вийняв якісь пепері... поспішно зложив й встромив Петрусеви за блюзу... тісно застібуючи.

„Хай — Бог тебе провадить!“ — промовив і його камінне обличчя захмарилося сумом. — Ніби хтось ранив її саме серце.

„Куди? — запитала. Старий мовчки стояв заклопотаний... і не мав відваги говорити.

„Ті папері треба до наших віднести!“ — біжучи до дверей кликнув Петрусь. Вона його спинила... хвилину не могла слова промовити... на дворі вже сутеніло... в тім моменті розірвався шрапнель... за-дзвеніли вікна... в хаті зробилося ясно — мов у день.

„Мамо, пустіть! — скрикнув Петрусь — там наші... Томко... їм це потрібне“!

„Не підеш“! — промовила не своїм голосом. Старий стояв мов громом ражений... суворий... камінний...

„Ти Бога не боїшся, дитину на смерть висилаєш! — Вже один пішов“. — Гірко заридала... стоном... розпукою... матері. Руками схопила хлопця... пальці її залякли...

а там гули гармати...

розривалися шрапнелі...

хіхотом зайшовся скоростріл.

Видавалося всьому кінець. Ще момент і нікого не стане. Вона ждала цієї хвилини.

„Пустіть, мамо, буде запізно“! — скрикнув Петрусь — що сили вириваючись із її рук. Старий неблагано... жорстоко... відорвав від неї дитину.

Не тямили себе.

„Ось, на хрестик тобі!.. вернися“!.. Вже знала, що піде він, як тамтой! не стримає його! — Повісила йому хрестик на шию.

„Хай Бог тебе провадить! Хай Він тебе не опустить!“ В очах їй все потемніло, непритомна впала на землю.

Як обудилася, Петруся вже не було! — Старий сидів похмурий, як ніч. Світилося в хаті... всюди тихо... наче б нічого тут не діялося. Старий сидів задуманий... а жура його гризла.. вялила.

Думка в неї застрягла, не могла висвободитись від горя. В хату ввійшли ворожі вояки — провадили Петруся... Серце в неї заніміло... чуло — що щось скоїлося... Старий насупився... стиснув уста!.. глядів на Петруся... І мов земля почала падати на нього... він увесь почорнів!

Спомин сціпив їй свідомість. До ранку так пересидів — не рушився — дивився заєдно на сина! — а ранком — як випроваджували — дитину — шепнув батькові — „я передав папері“ —

Зближалася у споміні до найбільше жахливого... нелюдсько-жорстокого.

Він стояв високий, стрункий. Сміло дивився вперед... яснів якимсь неземним щастям... щось величнього... урочистого... було в його мовчанці. Ні! він вже не був дитиною.

Не дозволив завязувати очей — Нагло все зрозуміла! — З божевільним криком кинулась до нього... схопила руками й ридала голосом, що взиває до неба о пімсту, що зворушує навіть камінні серця!..

Її насильно з лайкою... з безсоромним реготом відопхали! —
Вона клякала перед ними...

цілувала їхні ноги...

вмивала сльозами...

благала дарувати життя дитині.

Хтось по звірськи копнув її під саме серце... й вона зімліла...
чула ще стріли, — але мов крізь сон.

Як опритомніла... побачила старого... сидів над трупом сина...
посивів — як голуб... з очей на лице спливали сльози.

Настя сиділа прибіта спомином.

Томка від тоді не бачила. Він лиш не може повернути.
Писав — що йому добре! — Ще він один остався їй...

тільки й живе тим, що побачить його. Це остання її надія!

В очах миготіла туга.. Сум сплівся із журбою — і тонким
серпанком постелився на обличчі...

Чому тепер нічого не пише? — мулила думка — то щось
недобре віщує!..

Її стать аж затремтіла під напором дивного припливу по-
чувань... неспокій трівожив непевністю..

Чому старого так довго нема?.. несміло налягала думка.
Вони нині дочулися, що Стефко Зарічний приїхав до дому. Чому?..
Чи на все? цього ніхто не знав! — Він також був на Україні!
— Старий зібрався і пішов до нього. Сподівався довідатись —
щось про Томка. — Він найліпше повинен знати!

Настя сиділа й ждала на старого. Сиділа оттак без діла —
занята своїми чорними думками.

Щойно пізнім вечором прийшов до дому.

Вона очам не вірила. — Старий почорнів, як колись... коло
Петруся. В очах стояли скаменілі слези.

В неї щось болючо запекло в очах...

й палило вогнем.

Старий похмуро глядів на неї.

„Вже ми осталися самі!“ — гірко з одчаєм промовив.

Настя великими очима благала пояснень... не розуміла, ні! —
не хотіла розутіти страшного значіння тих слів.

„Стефко ледви втік, а нашого залишив! Вже він ніколи не
поверне!“ — говорив гробовим голосом...

„Двох їх ми мали — одного поховали тут — а другого там
без нас“ — камінням привалив... мов обухом дав по голові.

В неї в очах пожовкло... почорніло все закрутилося,.. і вона
без слова звалилася на долівку.

